

ORGAAN VAN DE
NEDERLANDSE ORNITHOLOGISCHE UNIE

VOORTZETTING VAN JAARBERICHT 1 — 17, 1911 — 1928
EN HET ORGAAN DER CLUB VAN NEDERLANDSCHE
VOGELKUNDIGEN 1 - 29, 1929 - 1956

REDACTIE: Dr. G. C. A. JUNGE, Dr. C. G. B. TEN KATE (Secretaris,
Kampen, Fernhoutstraat 13) en Dr. H. N. KLUIJVER.

De Roodkeelpieper, *Anthus cervinus* (Pallas), en de
Balkan Gele Kwikstaart, *Motacilla flava feldegg* Billberg,
nieuw voor Nederland

door

J. KIST en K. WALDECK

(With summary: *First record of Anthus cervinus and Motacilla flava feldegg in
the Netherlands*)

Van 12 mei tot 2 juni 1960 hebben wij een veldornithologische tocht door Nederland gemaakt, waarbij wij (wederom) onder de indruk zijn gekomen van de veelsoortige vogelrijkdom van ons landje. Want waar in Europa (uitgezonderd wellicht de Coto Doñaña) is het mogelijk om in een gebied van de grootte van ons land in 3 weken tijds — zoals wij metterdaad zagen — 189 soorten (inclusief de in 't veld herkenbare subspecies) waar te nemen? In 1959, toen KIST met COLDEWEY, KLATTE en SWAAB het vogelrijke Spanje doorkruisten, meenden zij een record te hebben gemaakt met hun totaal van 186!

In de laatste jaren spant in Nederland het gebied van de Knardijk (Oost Flevoland) in rijkdom aan vogels de kroon. Wij hebben dit gebied alsook het Leuvenumse Bos van 12 tot en met 14 mei 1960 doorzocht en kwamen daarbij op een totaal van 148 soorten. In deze drie dagen werd op elke dag de „century” gepasseerd; en wel op 12 mei 105, op 13 mei 121 en op 14 mei 112! En het is dan ook een weemoedige gedachte wanneer men bedenkt dat dit schitterende Knardijkterrein binnenkort aan de cultuursteppe zal worden prijsgegeven. Hoe het zij, op 13 mei 1960 was het gebied nog in volle pracht aanwezig en verrijkte het onze avifaunistische lijst met twee nieuwe aanwinsten.

Noordse Gele Kwikstaart, *Motacilla flava thunbergi* Billberg.

Op vrijdag 13 mei 1960 ontdekten wij op een stuk ruig terrein langs

het spuikanaal van het gemaal Lovink (O. Flevopolder) een groot aantal Gele Kwikstaarten, *Motacilla flava*, welke bij nadere beschouwing alle tot de vorm *thunbergi* bleken te behoren. De fouragerende troep bestond uit 100 à 150 exemplaren, waarvan het grote merendeel ♂ ♂. Deze waren uiteraard gemakkelijk herkenbaar aan hun leigrijze bovenkop, bijna zwarte oorstreek en afwezigheid van een lichte wenkbrauwstreep. Toen wij in verband met de waarneming van een nog zeldzamer „prooi” genoodzaakt waren het terrein te betreden, vlogen de vogels in noordelijke richting weg.

Ook op 14 mei troffen wij *thunbergi* op het bedoelde terrein aan, zij het in een kleiner troepje van ongeveer 20 stuks. En op 15 mei zagen KLATTE, VAN DEN OORD, SWAAB en TEKKE daar vele *thunbergi*, waarvan zij het aantal niet konden schatten, omdat de vogels uit zuidelijke richting áán en in noordelijke richting áfvlogen.

Wij vermelden deze waarnemingen niet alleen omdat de Noordse Gele Kwikstaart (hij verdient een nederlandse naam, omdat hij in het veld duidelijk herkenbaar en dus een „veldsoort” is) bij ons een vrij zeldzame doortrekker is, maar ook omdat hij ditmaal in groot aantal doortrok. Meestal worden — bijna uitsluitend in mei — slechts enkelingen aangetroffen, en zulks blijkens de literatuur ten hoogste één- of tweemaal 's jaars. EYKMAN c.s. vermelden de waarneming van een gemengde troep van *flava* en *thunbergi* van 26 stuks op 27 en 29 mei 1935 op Vlieland, waarvan verreweg de meerderheid uit *thunbergi* bestond, alsmede de waarneming van 14 exemplaren op 13 mei 1933 bij Nederweert. De kroon spande TJITTES, die op 18 mei 1941 nabij Hoophuizen ± 60 exemplaren aantrof (zie *Ardea* 31, p. 138).

In het najaar is *thunbergi* moeilijker herkenbaar en zijn de waarnemingen dan ook zeer gering. In de literatuur hebben wij gevonden: 1 ex. op 9 september 1921 bij Noordwijk a/Zee (*Ardea* 11, p. 131), de waarnemingen van KIST en WALDECK van 1 ex. op 23 en 24 augustus 1953 op Texel (*Limosa*, 26, p. 102) en de waarneming van WALDECK van 2 ex. op 18 september 1954 op Texel (*Limosa* 27, p. 140).

Roodkeelpieper, *Anthus cervinus* (Pallas)

Toen wij ons op die dag van 13 mei 1960 aan het verlustigen waren met de aanblik van de troep fraaie *thunbergi*'s viel ons oog eensklaps op een pieper met roodachtige borst, die bovenop een stapel rijshout zat. Wij begrepen onmiddellijk, dat wij — eindelijk — de Roodkeelpieper, *Anthus cervinus*, als nieuwe aanwinst voor de nederlandse lijst konden noteren!

Bij onze nadering vloog de vogel op en streek achter een helling weer neer. Na enig zoeken vonden wij hem terug in gezelschap van een tweede exemplaar! Wij hebben de beide vogels, die zich als een paartje gedroegen, herhaaldelijk onder zeer gunstige omstandigheden tot in alle details kunnen waarnemen; eens zelfs het ♂ van dichtbij, dat KIST het niet scherp in zijn 11 x 80 Beck kon krijgen.

De bovendelen waren donkerder en minder olijkleurig en bovendien markanter licht gezoomd en zwart gevlekt dan die van een Boompieper, terwijl de zwarte vlekking doorliep tot op de stuit en bovenstaartdekveren. Op de toegevouwen vleugels vormden de toppen van de grote vleugeldekveren een duidelijke, uit witte „parels” bestaande dwarsband. Bij het ♂ waren kin, keel, wangen en de gehele borst donker „baksteenrood”, welke eigenaardige kleur rood langs de benedenborst geflankeerd werd door enkele evenwijdige rijen van zware donkere vlekken, welke doorliepen tot ter hoogte van de poten. De buik was ongevlekt isabelkleurig. Het ♀ had alleen wat rood aan de kin en keel en vertoonde overigens op de onderdelen dezelfde vlekking als die van het ♂, met dien verstande dat ook de borst gevlekt was. Bij beide vogels viel ons de kleur der poten op, welke intens „zuringrood” waren en reeds van grote afstand zichtbaar waren. Wij hebben dit kenmerk nergens in de literatuur kunnen vinden.

Zeer karakteristiek was bij het opvliegen de roep van deze vogels. Het is een helder, enigszins abrupt doch nogal langgerekt „psieh” (naar de uu-klank toe), dat wat aan de roep van de Rietgors herinnert, maar dan zonder de „vragende” intonatie daarvan. *) Een ander veldkenmerk was, dat de vogels geen „schokkende” vlucht hadden, zoals de Graspieper, maar een kordate, bijna rechtlijnige wijze van vliegen.

Het werd tijd, dat de Roodkeelpieper, broedvogel van het hoge noorden van Europa en Siberië, eindelijk eens naar ons afdwaalde, want wij waren het enige land van West Europa, dat deze soort nog op zijn avifaunistische verlanglijst had staan. De Britse checklist van 1952 vermeldt notabene 21 gevallen en sedertdien zijn daar nog ettelijke waarnemingen bijgekomen (vooral op Fair Isle, waar de Roodkeelpieper tegenwoordig vrijwel ieder jaar wordt vastgesteld). Merkwaardig is dat de eerste aanwinst voor de nederlandse lijst een voorjaarswaarneming betreft. Verreweg de meeste waarnemingen in West Europa zijn in het najaar gedaan.

Balkan Gele Kwikstaart, *Motacilla flava feldegg* Michahelles.

In onze jacht op de Roodkeelpieper is een onderbreking geweest. Toen het ♂ voor de eerste maal opvloog, ontdekten wij namelijk onder de Noordse Gele Kwikstaarten een exemplaar met een geheel zwarte kop. Het was een schitterend uitgekleurd ♂ met diep boter-

*) Deze roep is zo kenmerkend, dat — toen op 18 september 1960 langs de Knardijk een overvliegende pieper deze roep enkele malen liet horen — wij allebei tegelijk de hand opstaken en „Roodkeelpieper” riepen. Prof. VAN OORDT, die juist ter plaatse was gearriveerd en het geluid van deze soort in Zuid Zweden herhaaldelijk heeft gehoord, bevestigde ons de juistheid der determinatie. Het merkwaardige was, dat de overige leden van ons gezelschap (KLATTE, VAN DEN OORD, SWAAB en TEKKE) tot dezelfde determinatie kwamen, omdat zij deze karakteristieke roep nog nimmer hadden gehoord!

gele onderdelen (zonder wit aan kin of keel) en een egaal koolzwarte kopkap welke ver onder de ogen doorliep en over de nek tot op de mantel reikte. Voor de tweede maal in een tijdsverloop van enkele minuten ondergingen wij de „thrill” van een veldwaarnemer, die plotseling geconfronteerd wordt met een zeldzame vogelsoort. Want het was ons meteen duidelijk, dat dit exemplaar een Balkan Gele Kwikstaart, *Motacilla flava feldegg* was!

Wij hebben ons niet langdurig met deze kwikstaart bezig gehouden, omdat vooreerst de determinatie evident was (er waren immers tientallen *thunbergi*'s ter vergelijking aanwezig) en wij bovendien nog op zoek moesten naar de Roodkeelpieper, die wij nog onvoldoende hadden geobserveerd. Aan onze gejaagdheid is het wellicht te wijten dat wij verzuimden te verifiëren, of de twee vleugelstrepen van onze *feldegg* inderdaad meer geelachtig (i.p.v. witachtig) waren dan bij de „gewone” Gele Kwikstaart.

SWAAB, die op 15 mei 1960 reeds vroeg in de morgen het terrein bezocht, heeft ons medegedeeld, dat hij daar onder de Noordse Gele Kwikstaarten zelfs twee exemplaren van *feldegg* had aangetroffen. Nadat deze vogels waren weggevlogen, zag hij later op de dag in gezelschap van KLATTE, VAN DEN OORD en TEKKE nog een exemplaar!

Naar ons stellig oordeel is hier elke mogelijkheid van vergissing uitgesloten, omdat *feldegg* de enige vorm van de *flava*-groep is, welke een geheel zwarte kopkap heeft. Weliswaar is de kleur van de kap bij *thunbergi* nogal variabel en soms zeer donker, doch steeds is er bij deze vorm een duidelijk verschil tussen het zwart van de oorstreek en het leigrijs van de bovenkop.

Feldegg, broedvogel van de Balkan, Turkije, N.Syrië en het gebied van de Zwarte- en Kaspische Zee, is een nieuwe aanwinst voor de nederlandse lijst. Voorhands beschouwen wij deze vorm als een subspecies van *Motacilla flava*, omdat hij volgens VAURIE ("The Birds of the Palearctic Fauna", 1959) nabij de Kaspische Zee zou hybridiseren met *lutea* en in het noorden van zijn verspreiding in het Balkangebied met *flava* en *cinereocapilla*. BANNERMAN ("The Birds of the British Isles", 2, 1953) beschouwt *feldegg* echter als een soort, omdat hij in de genoemde gebieden juist niet hybridiseert! De toekomst zal moeten uitmaken wie van deze beide auteurs het bij het rechte eind heeft.

In West Europa is *feldegg*, die een oostelijke trekroute heeft en voornamelijk in Oost Afrika overwintert, een uiterst zeldzame gast. De britse check-list van 1952 vermeldt slechts 4 gevallen, terwijl voor Duitsland slechts één vondst bekend is, en wel op 12 mei 1925 in Silezië. Voor België vermeldt VERHEYEN („De Zangvogels van België", 2, 1948) één ongedateerde vondst uit de omgeving van Antwerpen.

Vermeldenswaard is nog, dat GÄTKE, die nog niet het onderscheid kende tussen de noordelijke *thunbergi* en de zuidelijke *feldegg*, kennelijk herhaaldelijk onder de op Helgoland doortrekkende Noordse

Gele Kwikstaarten exemplaren van *feldegg* heeft aangetroffen. Wij leiden dit af uit zijn mededeling (wij citeren de engelse vertaling van zijn grote boek) dat hij, "only in solitary instances, and almost always among the earliest arrivals in the spring migration" vogels aantrof waarvan „the whole of the crown of the head down to the neck, the sides of the head and neck as far as the back, are of a pure brilliant black” en waarvan "the foreneck is at that time also pure yellow up to the last small feathers on the bill".

N a b e s c h o u w i n g

Vooraf in de laatste decennia is het gebruik geworden om - in stede van zich bij het feit van de verdwaling van zeldzame soorten neer te leggen - voor dit verschijnsel een verklaring te zoeken en dus te trachten de waarschijnlijkheid van het onwaarschijnlijke aannemelijk te maken. De hypothese welke het verschijnsel der „vagrancy” het best verklaart en ook in de praktijk voldoet, is de vooral door de engelse ornitholoog WILLIAMSON uitgewerkte leer der z.g. „migrational drift”.

Zonder dat hiertoe een gedetailleerde meteorologische analyse nodig is, lijkt ons deze theorie op onze waarnemingen van 13 mei 1960 zeer wel van toepassing. In de vóór deze datum liggende periode van 2 à 3 weken hebben immers over West Europa vrijwel aanhoudend oostelijke winden geheerst, welke vooral in de laatste dagen vrij krachtig tot krachtig waren. Onder deze omstandigheden is het begrijpelijk, dat er onder de nachttrekkers (zoals de Roodkeelpieper en de Gele Kwikstaart) enigszins een verschuiving naar het westen van de normale trekroute's heeft plaatsgevonden in dier voege, dat de meest westelijk trekkende vogels op pleisterplaatsen terecht kwamen waar men hen als „dwaalgasten” pleegt te beschouwen.

In dit verband is het dan ook niet zo toevallig, dat op 13 mei 1960 CARP (die daarover nog afzonderlijk zal rapporteren) nabij Hilversum de tweede waarneming voor ons land deed van een Bergfluit, *Phylloscopus bonelli*, welke vogel van boven opvallend grijs was en dus wel eens zou kunnen behoren tot de zuideuropese vorm *orientalis*, landgenoot van *feldegg*? Wanneer men het maandelijks verslag van FERGUSON-LEES en WILLIAMSON (in *British Birds* 53, 1960, p. 317 e.v.) eens doorbladert, dan vindt men daarin de waarnemingen in Groot Britannië van o.m. een Alpengierzwaluw op 12 mei, een Kleine Klapekster op 15 en 16 mei, 2 Grote Karekieten (een britse dwaalgast!) op 16 en 18 mei, een Kleine Vliegenvanger op 15 mei, een Roodkeelpieper (op Fair Isle) op 10 mei, een Dwerggors op 13 mei, een Kortteenleeuwerik op 14 mei en 4 Noords Gele Kwikstaarten (op Fair Isle) op 11 en 12 mei. Hierbij sluit aan de eerste vondst voor Westfalen en Rheinland van de Roodkeelpieper op 11 mei 1960 (zie *Journal für Ornithologie*, 1960, 101, p. 365).

Dat de aanhoudende oostenwinden het voorkomen in ons land van

thunbergi, *feldegg* en *cervinus* hebben bevorderd, is dus wel aanneemelijk. Alleen ons gelukkig gesternte - en zo men wil de grote aantrekkingskracht van het Knardijk-gebied - verklaart echter het feit, dat wij deze drie vogels op één en dezelfde plaats en tijd hebben gezien!

Summary: First record of *Anthus cervinus* and *Motacilla flava feldegg* in the Netherlands.

On May 13th, 1960, amidst 100—150 Grey-headed Wagtails (*Motacilla flava thunbergi*) a pair of Red-throated Pipits (*Anthus cervinus*) in full summer plumage was observed in the new Flevo-polder. In the male the whole chin, throat, cheeks and breast were of a dark brick-red, whilst the female only showed some reddish tinge on chin and throat. In both birds the streaking of the rump and upper tail coverts was clearly seen. An obvious field mark were the bright pinkish red legs, which could be observed from a great distance. Several times the characteristic call-note — a rather long-drawn, very clear "psee" — was heard. The call somewhat resembles that of the Reed Bunting, but it lacks the "questioning" intonation of that species.

The Red-throated Pipit is new to the Dutch list.

Among the Grey-headed Wagtails the writers observed also a beautiful male of the Balkan-race, *Motacilla flava feldegg*. This subspecies, too, is new to the Dutch list.

De Petsjora Pieper, *Anthus gustavi* Swinhoe, nieuw voor Nederland

door

J. KIST en K. WALDECK

(With summary: *First record of Anthus gustavi in the Netherlands*)

Op 30 mei 1960 ontdekten wij nabij Wissekerke op Noord Beveland drie piepers welke opvielen door hun zeer markante tekening en kleur. Zij fourageerden voornamelijk op een drassig, door enkele modderige ondiepe greppels doorsneden perceel blauwgrasland, doch verdwenen zo nu en dan in aangrenzende bieten- en aardappelakkers. Wij hebben de vogels gedurende 1½ uur op een afstand van 5 tot 20 m met onze kijkers kunnen bestuderen, waarbij wij hen herhaaldelijk konden vergelijken met een paartje Graspiepers (*Anthus pratensis*), dat vliegvlugge jongen voerde.

De drie onderling nauwelijks van elkaar verschillende vogels waren uiterlijk zo karakteristiek en zo afwijkend van de in Nederland voorkomende piepers (de Grote Pieper, Waterpieper en Roodkeelpieper inclusief), dat wij onmiddellijk beseften met een uitzonderlijk geval te doen te hebben. In het kort gezegd waren het van boven sterk zwart gevlekte en isabelgeel gezoomde en van onderen zeer zwaar donker gevlekte, warmbruine piepers met een opvallende dubbele „snipstreping” over de rug en met een